

Tizenötödik évfolyam.

1901.

4. füzet.

ARMENIA

MAGYAR-ÖRMÉNY HAVI SZEMLE.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos :

SZONGOTT KRISTÓF.

SZAMOSÚJVÁR.

Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.

1901.

T a r t a l o m.

- Húsvéti ünnepélyek a Szentföldön* (képekkel). — M. A.-tól.
Egy elfelejtett birodalom története. — Dr. Patrubány Lukáctól.
Feltámadás ünnepén (költemény). — Kritsa Klárától.
Az örmény kérdés és az angol diplomácia. — „Magyarország”-ből
Bizánczi Fauszt a kátholikoszról. — Kiszely Károlytól.
Közintézetek Szamosújvárt. — Szongott Kristóftól.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

- Az angol-bur háború.
Az új romániai kormány.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

- A Szentföld legendája.
Kitüntetett festő.

KÖZGAZDASÁGI ÉLET.

- Magyar árúk Bulgáriában.
Szarvasmarha-kivitel Romániából.

MI UJSÁG AZ ÖRMÉNY VILÁGBAN?

- Ormánián pátriárkha kitüntetése.
Question Arménienne.
Örmény ünnep Londonban.

Az „Armenia” előfizetési ára egész évre 8 korona, fél évre 4 korona
egyes füzet ára 80 fillér.

Húsvéti ünnepélyek a Szentföldön.

— Dumas bairuthi fényképész felvételei után készült képekkel. —

Mindazokat, a kik a Megváltás nagy ünnepének alkalmából kegyeletes zarándok-utat tesznek Jeruzsálembe s felkeresik a szent Sír templomát, mely meg-

botránkozással tölti el az az örökös, olykor valóságos dulakodássá fajuló versenygés, melyet a különböző felekezeteknek ott tanyázó papsága folytat egymással.

A katolikus Húsvétet, Kelet országainak legnagyobb ünnepét, rendkívüli pompával ülik meg Jeruzsálemben, óriási sokaságnak közepette, mely a világ minden tájáról ide gyűl, hogy részesüljön az ünnepélyes szent áldásban, melyet a szent Sír történeti nevezetességű templomában

A keleti egyházak főpappjai a jeruzsálemi húsvéti ünnepélyeken: az örmény patriarkha.

osztanak Húsvét napján. Emeli az ünnep fényét egész sora a külső fényes szertartásoknak, melyeket a törökök, a szent helyek tulajdonosai, nem csekély összegű illetékek lefizetése fejében engednek meg.

Nagy pompával megy azonban végbe Jeruzsálemben egy másik húsvétnek a megünneplése is, a különböző orthodox ritusok húsvétjáé, a mely alkalommal kincsekkel gazdagon felékesített oltárok előtt tartják az isteni tiszteletet.

A római katolikusok századok óta birtokában vannak a jeruzsálemi fő-sanctuariumoknak. Ez a körülmény örökös gyűlölködésnek és irigységnek a forrása, a melyet a fanatismus napjainkban is még inkább fokoz, semhogy csökkentene. Állandóan napirenden van a leghevesebb

viszátkodás, a legszenvedélyesebb pörösködés. Eme surlodások következtében állott aztán elő az a különös, a helynek s az ünnepélyeknek magasztos voltahoz egyáltalán nem méltó helyzet, hogy a keresztény hívők közepette, a jeruzsálemi templomban, a törökök kénytelenek fentartani a közrendet s akárhányszor karhatalommal távolítani el egymástól a különböző felekezetek tag-

A keleti egyházak főpappjai a jeruzsálemi húsvéti ünnepélyeken: a maronita patriárkha.

Az orthodoxokat (örményeket, görögöket, oroszokat és koptokat) erősen bántja az, hogy csak oly sanctuariumok vannak a birtokukban, a melyek kevésbé hitelesek s nem is tárgyai oly nagy tiszteletnek és kegyeletnek, mint azok, melyeket a katolikusok vallanak a magukéinak. Nem is mulasztanak el ennél fogva semmi eszközt és alkalmat arra, hogy befeketítsék emezeket s dicsőítsék a magukéinak a szentséges voltát. Ez a kicsinyes versengés szintén hozzájárul a zürzavar növeléséhez s mintegy homályt vet a legszentebb dolgokra is.

Egy hírneves olasz író, Angelo del Gubernatis „In Terrasanta“ című gyönyörű munkájában tüzetesen foglalkozik mindezekkel a Jeruzsálemben megtelepedett felekezetekkel, köztük a Maronitákkal is, a mely felekezetnek alapítója Maron vagy Mar, időszámításunk negyedik századának végén s az ötödiknek elején élt szent anachoreta. A felekezet nem vált el a római egyháztól; liturgiája több tekintetben eltér ugyan, de azok a különbségek nem érintik a római hitet. S a Vatican is különös pártfogásában részesíti a Maronitákat s a Szentszék igazi fiainak (li veri figli della Chiesa), Keleten a Szentszék igaz bajnokainak (veri campioni della Chiesa in Oriente) szokta őket nevezni, ámbár külön clerusok van s külön patriarkhájuk, a kiket ők maguk választanak. A maronita patriarkha főhatósága alá tartoznak az aleppoi, archisi, bairuti, damascusi, tírusi és sidoni, továbbá a baalbeki, gabali-i és botri-i maronita püspökök.

A keleti egyházak főpapjai a jeruzsálemi húsvéti ünnepélyeken: a kopt patriarkha.

A Libanon hegyén fekvő palotájában, a múlt évben elhunyt maronita patriarkha, monsignore Giovanni Hagg, köztiszteletben állott az egész Keleten. Nagy elismeréssel emlékeznek meg de Gubernatis a bairuti maronita püspökről, monsignare Debs-ről is, a „nagy tudományú férfit“ (nomo dottissimo), a ki különösen Syria történetére nézve elsőrangú tekintély.

Nagy ünnepélyt ülnek az orthodox oroszok az olajfák hegyén Nagycsütörtökön. Ámbár a szent Evangeliumok nem mondják határozottan meg, hogy melyik hegyen tartotta

Jézus nagy beszédét, minden valószínűség a mellett szól, hogy ez a hegy az olajfák hegye volt. Szent-János megemlíti, hogy az Üdvözítő az olajfák hegyéről szállott le, midőn a templomba ment s feloldozta a házasságtörő aszszonyt. Mindezeknél fogva és azért is, hogy elfoglalják a helyet, a hol (szerintök) Jézus a szent Vacsorát elfogyasztotta, az oroszok ezen a hegyen telepedtek meg.

Más vélekedésben vannak a görög orthodoxok. Szerintök a Szent-Sír kapuján kívül folyt le a szent Vacsora. Ők tehát itt állítottak fel emelvényt, a melyen patriarkhájuk, körülvéve a papság által, a lábmosás szertartását végzi.

A keleti egyházak főpapjai a jeruzsálemi húsvéti ünnepélyeken: a görög orthodox patriarkha.

Húsvét reggelig tart ez az ünnepély a hagyományos felkiáltások között: „Krisztus feltámadott!“ Aztán haza mennek, hogy elköltsék a húsvéti bárányt. Krisztus feltámadása voltaképen az egyetlen pont, a melyre nézve valamennyi felekezet egyetért.

De Gubernatis könyve, a „Terrasanta“ élénk színekkel festett képét adja a Jordán vizében való fürdésnek is. A folyónak, melyben Szent-János megkeresztelte Jézust, rendkívül gyors a folyása s mély a medre. A vize sötétnek látszik, meglehet azért, mert tamariscus-bokrok és nádasok

szegélyezik mind a két partját. Nehány madár repül a vizükre fölött s a bokrok között énekel Keletnek a csalóganya, a „bűlbül.“

A Jordán vizében való szent lemosásokat a legtöbb nagy ünnepélyen végezni szokták a keresztyény hívők. Mután engedélyt nyertek erre a papjaiktól, levetik a folyó partján ruháikat s derékig belemártják magukat a szent vízbe. De nagy gondossággal kell megválasztaniok a helyet, mert lábaik könnyen belemerülhetnek az iszapba, mely a folyónak különböző pontjain felette mély és életveszélyes.

Rendkívül érdekessé teszi ezeket a fürdőseket a hívőknek tarka-barka, részben keleti, részben európai ruházata is. A fürdőzők hangos szóval énekelnek néhány könyörgést, miközben a papok, a kik el szokták őket kísélni, áldást osztanak reájuk. Különösen az orthodox örmények gyakran és nagy buzgósággal szokták végezni a Jordán szent vizében való lemosásoknak a szertartását.

M. Á.

Egy elfelejtett birodalom története.

I.

A párizsi „Pánászér“ (Philologus), hénachóságán, bádماغán, lezvápánágán jév khennágán — *Revue archéologique, historique, linguistique et critique* ¹⁾ — most megjelent 2. kötetének 3-ik füzeté Prof. A. Sayce (Száisz) kitünő munkájának örmény fordítását közli „Khet-czhikh gám marczevázdz gáiszérutheán mē bádmutiuné“ — A Khet-ek, vagy egy elfelejtett birodalom (császárság) története cím alatt Hágopeán fordításában. A mint a fordítás előszavában (hárácsápán) olvassuk, a 70-es években a tudományos világ (kidágán áschárhé) kételkedni kezdett a felől, hogy némely felirat egyiptomi vagy ásszir

¹⁾ Szerkeszti K. J. Basmadjian (Paris, 112 Bd. Rochechouard, 112), ki most tért vissza örményországi tanulmányútjából. Előfizetési ára 15 frank.

eredetü-e, még pedig névszerént az emáthi, khárhámiszi, bogházköji és márkásai (márasi) feliratok. Kevés tudós tulajdonította még akkor ezeket a szentírásban is említett khet népnek. Ráid formulázta és fejtette ki először ez eszméket 1872-ben és két év múlva rá irt nagy munkájában: „The Empire of the Hittites,” mely munkájának második bővített kiadása 1885-ben jelent meg, de Sayce-nek maradt fentartva, hogy mindemez eszméket népszerüsítse, kinek a Hágopeán által fordított műve e téren épen a főmunkája.

A Törökországban lakó örmények könnyű szerrel foglalkozhatnak az e körbe vágó régészeti tanulmányokkal, mert hiszen Bogházköj és Üjuk városok helyén található az egykori khet fővárosok rómjai. Kilikiában Márkás, Chilib, Khiszászáb még ma is fennállanak Márás, Haleb és Kheszáb nevek alatt, mint a rég letűnt és elfelejtett birodalom emlékei. Úgyszintén a Szebászte és Keszária közt levő Erkek, Szévghén, Azi-zije és más falvak, valamint Eudokiában Gömenek (a régi Kománá-Bondikhá) őrzik a khet-ek emlékét. Dicséretes dolgot kell itt feljegyeznünk. A márzéváni Anatholia College tanítói testülete épen napjainkban régészeti kört (Archaeological Club, hénákidágán Ágump) alakított, a khet régészeti kutatására és van már bár szerény szakkönyvtára és szerény tőkéje (hámészd kérésárán mé, vor névívádz állá[h] liavin niuthin jév hámészd trámákéluch mé).

A khet régészeti irodalom főbb művei: Charles Texier, de l'Institut Asie Mineur, Paris, Firmin Didot, 1862, l. 607—620 old.; Perrot et Chipiez „A művészetek története“ 4-ik kötete (1885/6), melynek majdnem fele a khet-ekkel foglalkozik; Humann und Puchstein, Reisen in Klein-Asien und Nord-Syrien, Dr. Van Lenner törökországi amerikai misszionarius „Utazás Kis-Ázsiába.“ A sokféle véleményt itt mellőzve, mely a khet-ek származását különböző hamis nyomokon keresi, csak Jensen német egyetemi tanár terjedelmes munkájáról kell említést tennünk: „Hittiter und Armenier.“ Jensen azt akarja kimutatni, hogy a khet-ek az örmények ősei. Ez sem

fogadható el. Oly kiváló tudósok vannak ellene, mint Sayce, Hommel és maga G. H. Bászmadsián is, a „Pánász” szakértő szerkesztője, ki a „Bibliai régészeti társulat” szemléelőjében a múlt évben sikerült bírálatot írt Jensen professzor művéről. A bécsi „Hántesz” terjedelmesen ismertette Jensen nézeteit. Jensen és a „Hántesz” mindig háth-okról beszélnek és szeréntök háth az örmények nemzeti neve: háj, holott a háj, a mint én kimutattam az ó-ind. páyu 'örző' szó mása, és a hájel 'nézni' örmény szóval függ össze (l. Beiträge zur armenischen Ethnologie című dolgozatomat Herrmann Antal kolozsvári egyetemi magántanár úr folyóiratában „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn 5. kötet, a honnan Brugmann Károly, titkos udvari tanácsos, lipcei egyetemi tanár is átvette indogermán összehasonlító nyelvtanának első kötetébe, II. kiadás). A régibb nézet szerént is az örmény háj = ó-ind páti 'úr.' Ez az utóbbi nézet ment át a német ismerettárakba is. Helyesen mondja tehát Hágopeán, Sayce jeles munkájának örmény fordítója, hogy khet e népnév helyes alakja: héber khet, khitti, asszír khatta, khate, egyiptomi kheta, khata. Sayce munkája nyolcz fejezetre oszlik: 1. a khet-ek (khetáczihi) a Szentírás szerént, 2. a khet-ek az egyiptomi és asszír feliratok szerént, 3. khet emlékek, 4. a khet birodalom, 5. a khet nép és városai, 6. a khet vallás és művészet, 7. a khet feliratok és 8. a khet kereskedelem és építéset.

Azt olvassuk a Szentírásban, hogy Benádád asszír király Izrael királyával hadakozott és fővárosát Számáriát ostromolta. Számáriában nagy éhség volt, de Elisäus proféta vigasztalólag megjósolta, hogy a főváros fel fog szabadulni. A következő napon az asszírok sebtében megfutamodnak, mindent ott hagyván, mert segítségére jöttek Izrael királyának a khet-ek és az egyiptomiak királyai (Kir. könyve 4: 7, 6). E szerént a khet-ek még Elisäus idejében tekintélyes haderővel rendelkeztek és Nyugati-Ázsia e félelmes birodalma sikeresen versenyzett az egyiptomiakkal is, és bár Akábnak, Jórám fiának idejében 892-ben Kr. e. elveszítették régi erejüket, mégis újból félel-

mes ellenségekké és hasznos barátokká váltak, jóval erősebbek, mint Judea és Izrael páros királysága és Egyiptom osztott uralma; nagy sikerrel állottak ellen és versenyeztek, Aszur-Náczhírpál-lal. De azután alig van szó a Szentírásban a khet-ekről. Egy helyen még is azt találjuk, hogy egy Kanáán-beli a khet-ek földjére menekül és ott várost alapít, melyet Luz-nak nevez. Ez a város Thámkhinsz szerint a mostani Látszá Éjszaki-Sziriá-ban (az egyiptomi feliratokban Khálp-luze, melyet II. Rámszesz elfoglalt). Raisz ezt a Látszá-t Lüvuzie nevű falú romjaiban véli feltalálni.

Bármiként áll is a dolog, a Szentírás héber textusának egy javított olvasása nagyon is figyelemre méltó: a héber táhtim hodszi, ó-örmény thábászón, görög Thábászón, új-örm. thákhthimodász most chádím-khádés-sé vált, a mi khádészi khet-eket jelent, vagy khet-i Kádész-t. Ez pedig nevezetes erődített városuk volt az Orondesz völgyében Izrael északi határához közel, Dávid király népszámláló biztosai egész eddig a pontig jutottak. (Kir. k. 2: 24, 6). Végre Salamon király idejében is említettnek (Kir. k. 3: 10, 28—29). E hely is, az előbbi helyhez hasonlóan, a Septuagintá-ban rosszul van fordítva s így ó-örmény fordítása is, mely a Septuaginta mása, hibás. A helyes fordítás ez: „És Salamon lovai Egyiptomból eljöttek és a király kereskedőinek karavánja meghatározott áron megvette a lovak sokaságát, és egy egyiptomi kocsis ára 600 ezüst volt és egy ló 150 és a khet-ek és asszirok királyai is általuk hasonló áron jutottak a kocsikhoz és lovakhoz.“ Világos ebből, hogy a héber kereskedők voltak az Éjszak és Egyiptom közvetítői, kik nemcsak Izrael, hanem a khet királyok számára is vásároltak. Az itt említett khet-ek Éjszakon Emáth és Kádész-ben, az Orondesz völgyében laktak. Ezek voltak utolsó határaik.

De a Szentírás „Chet fiairól“ is beszél. Ezek Palaestina legszélsőbb déli részén laktak. Ábrahám (2000 Kr. e.) a khet Ebrontól vásárolta meg a mákhphelai barlangot Khephron-ban (23) és Ezsáu feleségül vett Judithot, a khet Kheer- és Bászemáthot a khet Elon leányát

(24, 34), vagy mint egy más helyen olvasható „Addá-t, a chet Elo sz leányát.“ Ezek tehát khet-ek voltak, kikről a Biblia Genesis könyve (dzénéntoczh kirkh) 10. fejezetének genealogiai táblája (ázkákérágán dáchdág) is beszél: „Kánán nemzé Szidont első szülöttjét és Chet-et, az amorhit és emathit“ (15 sz.). Ezzel össze lehet vetni, Ezekielnek Jeruzsálemhez intézett szavait: „Kezdeted és eredeted Kánán földjéről van. Atyád amorhi és anyád chet.¹⁾ Khet Uria is, Dávid hűséges hivatalnok, Khephron környékéről, hol Dávid 7 évig volt király, nem pedig az északi távoli khet-ek közül. Uria felesége pedig tudvalevőleg böles, Salamon anyja, kinek családjából Sz ü z Mária is származott.

A khet-ek és amorh-ok egymással össze keveredve éltek Palásztina hegyeiben, de mint az egyiptomi feliratok mutatják, különböző eredetűek voltak.

A chet-ek kicsinyek, sárga bőrűek és mongol arcvonásúak voltak (gárdsáhászá, teghnámárth jév mongoleán timákédzov). Az egyiptomi feliratok festői csunyáknak ábrázolják őket, a milyenek valóban is voltak. Az amorh-ok ellenben magas, szép emberek voltak, fehér bőrűek, kék szeműek, vörös-sárga hajúak, mint a fehér faj népei, ugyancsak az egyiptomi felirati festmények tanúsága szerint.

Valószínű, hogy az amorh-ok már a khet-ek előtt uralkodtak Palásztinában. Nagyobb területen voltak az amorh-ok elterjedve. Sz ü k h e m-ig a Jordán keleti oldalig a khet-ek nyomaira sem akadunk, míglen ott az amorhok két hatalmas uralmat alapítottak (Genesis 14, 7), és midőn a Bibliában előbbi korból említettnek az amorhok, mint Árászándámár vagy Engatt lakói, a holt tenger partjain, még a khet-ekről semmit sem tudunk.

A Palásztinában lakó khet kivándorlás egy kis vidékre szorult Juda hegyei közt. Erejük messze északon volt, a hol az amorhok, hozzájuk képest, gyengék voltak. Világos az, hogy K á d e s z, az Orondesz völgyében, khet-

¹⁾ Maneto azt mondja, hogy Jeruzsálemet menekülő híkszoszok építették. Híkszosz Egyiptom fővárosa, 7 évvel később épült, mint Khephron. A híkszoszokat (Egyiptom pásztor királyait) khet-eknek tartják.

birtok volt, de világos az is, hogy előbb az ámorhoké volt. Az ámorh népréteg előbb lép fel mint a khet, melylyel később összekeveredett. De hogy milyen században történt e keveredés, nem tudjuk.

Nézzük most, mit mondanak a khet-ekről az egyiptomi és asszír feliratok.

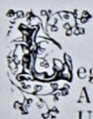
— Folytatjuk — sárunágéli. —

Budapest, 1901. márcz. 3-án.

Dr. Patrubány Lukács.

A feltámadás ünnepén.

A meghatalmasabb a földi lények között,
A Mindenhatónak remek alkotása,
Uralkodik észszel valamennyi fölött:
Az ember, ki képes minden tudományra!

Alkot — teremt tollal, esettel, vésővel,
Bámulatraméltó gyönyörű műveket;
Csengő édes dallal s isteni zenével,
A földről a mennybe ragadja a lelket!...

Hány meg hányféle az, mit véghez tud vinni,
A legkisebbtől a legnagyobb dologkig;
Hány csodás találmányt tudott létre hozni,
Esze s keze által, hasznost egytől egyig!

Ezt az okos, eszes lényt, midőn érinti,
Egykor a halálnak fagyos lehelete,
Minden életszerve megszűnik működni,
Jéghideggé válik s megmerevül teste.

Rettentő gondolat az, hogy meg kell halni!
Belehelyeztetni a szűk koporsóba;
A földnek mélyében eltemetve lenni;
Ez volna az ember életének végezelja?!...

Az embert az Isten saját képmására
Azért teremtette volna, hogy örökre
A sötét hantok közt legyen elporladva?...
Remek művével nem lett volna más terve?...

Materiálisták! ám ti azt valljátok,
Hogy a halál után ninesen örökélet,
Hogy megsemmisülünk, miként az állatok;
Minden érzeménynek a halál véget vet.

Ha ez igaz volna, akkor is jobb hinnünk,
Hogy van túlvilág s ott egy boldog szép haza,
Hol szenvedésünkért öröküdvöt nyerünk;
Hol az erény s jótét meg lessz jutalmazva!

A kik hordozzák az életnek terheit,
Kiknek osztályrésül nyomor jutott s bánat,
Milyen enyhítőleg hat azokra a hit:
Hogy van egy szép haza, hol nyernek jutalmat!

De mivel nem így van materiálisták,
A mint ti mondjátok! Így hát káros szörnyen:
Nem hinni, tagadni azt, hogy van túlvilág,
Mert üdvét veszti a tagadó, hitetlen! . . .

Tagadjátok, hogy a lélek halhatatlan
És mégis rettegtek. Oh! mert bensőtökben
Nyugtalan a lélek és azt sugja gyakran,
Hogy a halál jöhet akármelyik perczen.

S hogy a kinek minden vágya és reménye
A földi dolgokban van összpontosulva,
Nagyon nehéz annak bűnökkel terhelve,
Átvándorolnia a másik világba . . .

A lélek az Isten lelkének kis része;
Ezért halhatatlan! Tehát igyekezzünk
Úgy élni e földön, hogy a bűntől mentve,
Szállhasson Istenhez halhatatlan lelkünk!

— — — — —
Az Isten az embert, lelkes remekművét!
Nem e muló élet számára alkotta!
Hanem, hogy a mennyben elfoglalja helyét.
Ez volt az emberrel az Istennek célja.

Mivel Isten oly szent és az örökjóság,
Így fényes honában bűnöst meg nem türhet,
De biztosítva lett az égi boldogság
Nekünk, oh mert nagy az isteni szeretet! . . .

Leszállt a mennyből az Istennek szent Fia
Emberi formában jött e gyalgó földre
Azért, hogy a világ bűneit megváltsa.
Így lett biztosítva az emberek üdve!

Az Isten-embernek merő szenvedés volt
Élete e földön, a jászolytól kezdve...
Szeretéből értünk drága vért hullatott!
Ő a szent hős meghalt a keresztfán függve!

* * *

A keresztény világ ma ül nagy ünnepet,
Ünnepét a Jézus feltámadásának!
Ujra feltámadott a kihalt természet:
Dicsőítésére e nagy, e szent napnak!

Diadal ünnepén a feltámadásnak,
Az ima szárnyaín szálljunk a magasba
És adjunk hálát az ég és föld Urának,
Hogy a menny kapuját nekünk megnyitotta!

Kinek élte egén gyémántként tündöklök,
Az igaz szent hitnek hószin tiszta fénye
S hön imádva Istent a mennybe vágyodik:
Feltámasztja az Ur majd örökéletre!

Kinek élte egén smaragdsziiben fénylik
Az Istenben helyezett remény szép csillaga
S tür bánatot, nyomort, mert Istenben bizik:
Örök életre majd az Ur feltámasztja!

A kinek egén az isteni szeretet
Fénye, mint rubinkő piros szikrákat szór:
Segélyt nyujt s letörli a fájó könnyeket
Az Ur feltámasztja dicsőülten egykor!

Jézus mennyországának szelid fejedelme!
Gyujtsd meg e három fényt életemnek egén,
Hogy, míg partot érek, legyek vezérelve
E fények által az élet büntengerén!

Igazságos Biránk! oh segíts, hogy mentve
Lehessek a büntől, ne engedj elveszni!...
Támaszsz fel engem is az örök életre,
Midőn eljövendesz felettünk itélni!

Kritsa Klára.

Az örmény kérdés és az angol diplomácia.

Az utolsó örmény mézárások óta a sok nagyfontosságú kérdés között, a mely a világot foglalkoztatja, nem utolsó helyen áll az örmény kérdés.

Európában körülbelül csak a három év előtti nagy mézárások óta kísérik érdeklődéssel az örmények törekvéseit. Azelőtt az angolok úgyszólván versenytárs nélkül használták ki a protektor kedvező helyzetét. Ha veszedést akart a portával, fenyegetődött az örmények nevében, ha a zavarosban akart halászni, föllázította az elégedetlen örményeket. A szomorú végű 97-iki fölkelés teljesen lerántotta a leplet az angol diplomácia üzelméről. Az angol ügynökök általános nagy fölkelésre biztatták a népet, sőt a forradalmi bizottságot nagy összegekkel is támogatták. Bombákat, löszert és revolvereket szállított az angol kormány titokban a lázongóknak. A török kormány kémei révén jókor értesült a készülő forradalomról és kurdokat bizott meg annak leveretésével. A török fővárosban élő kurd csónakosok, teherhordók és éjjeli örök husángokkal felfegyverkezve várták a nagy napot. És alig dördültek el az örmény bombák, a vérszomjas kurdok tömege husággal rohant az örményekre. A Konstantinápolyban levő diplomáciai képviseltek és keresztény missziók mindenképpen igyekeztek a halálnak szánt örményeket megszabadítani és házaik megteltek remegő menekültekkel. Csak a hatalmas angol nagykövet, sir O'Connor záratta le a nagykövetség óriási udvarába vezető vaskapukat, ki ablakából jól láthatta, mint gyilkolják halomra az ő kapuja előtt azokat az örményeket, a kik a nagy angol barátságban bizva a követség udvarán akartak menedéket keresni. Órák alatt közel tizezer embert vertek agyon husággal, mint a veszett kutyákat szokás és az angol diplomácia, a mely ilyen világgraszoló mézárással avatta nagygyá az örmény kérdést, lemondott egyelőre a „protektor ság“-ról.

A nagy mézárások óta csend és látszólagos nyugalom van a török fővárosban, legföljebb néhány kártérítési

ügyben interveniál némely nagyhatalmasság és a permanenciában levő örmény bizottság ad olykor életjelt magáról.

Ez történik előttünk, a világ szemeláttára, de hallgatott a krónika eddig arról, a mi ott Kis-Ázsia legkeletibb részén, az Eufrát és Tigris folyók eredete körül, elrejtve a világ tekintetétől, végbemegy. Véres harczot folytatnak ott egymással hosszú idők óta az örmények és a kurdok. Itt is a kurdok a támadók, az örmények csak védelemre szoritkoznak. Fölfegyverkezve járnak ott az emberek, fegyver a törvényük és erőszak az igazságuk. Közigazgatásnak, rendnek nyoma sincs és az elkeseredett faj- és vallási gyűlölet szabad tombolása ellen mi sem történik. A közel egy milliónyi örmény és ezeknél jóval nagyobb számú kurd gyilkos küzdelmét nem akadályozhatja meg a török kormány.

Természetes, hogy a kurdisztáni zavarokból a gyöngébb fél, az örménység huzza a rövidebbet. Hozzánk azonban eddig nem hallatszott el fájdalmas könyörgésük. A török kormány pedig minden eszközzel megakadályozza azt, hogy Európa megismerje a kurdisztáni helyzetet. Az európai utazóknak kurdisztáni utazásokhoz szükséges irádékat rendszeresen megtagadja és így még ma is kevés pontos adat világítja meg az ottani viszonyokat. De jellemzi például a helyzetet, hogy a török kormány nem tud Kurdisztán részére orvosokat kapni. A kiküldött orvosok fizetésüket nem igen kapták meg, ellenben az orvosi intézkedések és rendszabályok gyakran kihívták a kurdok elégtelenségét és nem egy orvos hagyta ott a fogát abban a kis-ázsiai tartományban.

Néhány év előtt két amerikai és egy angol ur kapott engedélyt Kurdisztán tanulmányozására. A tanulmányozók egy Konstantinápolyban élő honfitársunkat, a keleti viszonyok nagy ismerőjét vitték magukkal; míg a török kormány egy tisztviselőjét adta melléjük. A kirándulók Trapezuntig mentek hajón, aztán kocsin, szánon, gyalog vagy lóháton vonultak végig Kurdisztánon egész Alexandrettig. Utközben állandóan nagyszámú katonaság, néhol, a biztonsági viszonyoknak megfelelően, több száz főnyi csapat is kísérte őket. A tanulmányozók tapasztalatai

csak csekély részben jutottak nyilvánosságra; mert jelentésük az amerikai, illetve angol kormány részére készült, de bizalmasan értesültem arról, hogy a ravasz török tisztviselő lehetőleg elkerülte Kurdisztánnak veszedelmesebb pontjait, s így a jelentés is csak hiányos lehetett.

„Magyarország.”

Bizánczi Fáuszt a kátholikoszról.

A kereszténység gyors elterjedése Örményországban változást jelentett ennek politikájában, művelődésében. E változás fontosságát látták az ötödik, hatodik század örmény történetírói, mert hazájuk történetének éppen e fontos korát irták meg. Ágáthangelosz előadja a kereszténység fölvetelét, Thadeus apostoli működését, Világosító-Szt-Gergely életét (286—332). Chorenei Mózes, midőn megírja az Arsacidák uralmát (149. Kr. e. —428 Kr. u.), kiemeli a kereszténység diadalát és terjedését. Ezen íróknak mintegy koronája Bizánczi Fáuszt, ki művében a kereszténységet már mint hatalmas történeti tényezőt tünteti fel (316—389 Kr. u.).

Művéből megismerjük az ország akkori hatalmi állását, nagy harczeit a perzsákkal, a szatrapák belső életét, de megismerjük főképpen a papság helyzetét, ennek kiváltságait, nagy befolyását a közügyekre. Látjuk, hogy néhány évtized alatt kereszténynyé lett az ország népe, és terjedt a vallásosság is, s így a papság nagy hatalomra tett szert és méltán; mert az örmény történetírókat vizsgálva kitűnik, hogy mily alaposan értettek a papok a művelődés terjesztéséhez, templomokat, iskolákat alapítanak, s erkölcsös, vallásos életükkel jó példát nyújtanak. Kiváltságos helyzetük sokra jogosította őket; így a főpap sokszor száll szembe a királlyal, ennek életmódját bírálja, sokszor feddő, nem fél tőle, mert egyedüli vágya, hogy a Megváltóért onthassa

vérét. Nem kell csodálkoznunk, hogy ily tulajdonságok mellett a papság oly nagy befolyást nyert az állam ügyeire. Ezen hatalom következménye, hogy a király mellett az ország főpapját, a kátholikoszt látjuk, mint a király első tanácsadóját, de valójában mint egy külön papi dynasztia fejét. Bizánczi Fáuszt mondja, hogy a kátholikosz a királynak társa; mert míg a király alattvalóinak személyes vagyonzbiztonságáról, addig a kátholikosz a szellemekről és a jövő életről gondoskodik. Érdekes, miként tünteti fel a történetíró a király és a főpap közti viszonyt.

Művének elején (az I. könyv 4. fejezetében) együtt említi a főpapot a királylyal; az elfogott lázongókat Chosrov király és Verthánesz főpap elé hozták. A főpapot sokszor rokonsági kötelék fűzte a királyhoz; így Dirán, a király fia, leányát Juszik-nak, Verthánesz fiának adja; Nerszesz anyja királyleány.

A patriarkha fölavatása hasonlított a király koronázásához. A patriarkhának külön trónja volt. De hogy a kátholikosz tényleg milyen nagy hatalmat képviselt, mutatja az, hogy valamint a királyok is csak a királyi családból származhattak, úgy a patriarkha is csak Szt-Gergely családjából származhatott. Valamint Manuel fővezér nem lehet király, mert a fiatal Ársák él (B. F. I. könyv 37. fej.), úgy Dániel nem fogadja el a kátholikoszi méltóságot, mert Nerszesz még életben van.

Ehhez a főpapi dynasztiaéhoz sokban hasonlít a fővezéri dynasztia. Fontos az a kérdés, vajjon tényleg volt-e öröklési joguk a Szt-Gergely utódainak a főpapi székre vagy pusztán szokás, hogy az atyát a fiú követte ebben? Erre a kérdésre Bizánczi Fáuszt munkáját tanulmányozva, adhatjuk meg a helyes választ.

Munkája elején Verthánesz kátholikoszt említi, mondván (I. könyv. 3. fej.): „Atyja s öcse helyét elfoglalva, a főpapi trónra Verthánesz jött.“ A méltóság betöltésénél nem tekintettek az elsőszülöttségre; a ki alkalmasabb volt, azt választották. Így Szt-Gergely legifjabb fiát, Árisztákeszt szemelte ki a főpapi székre (I. könyv 2. fej.).

Az örökösödést legjobban mutatja a II. könyv 3. fejelete, midőn Nerszeszt választják meg pátriarkhának.

Hosszú harcz után Nerseh perzsa király visszadta Ársák-nak, Dirán fiának Örményországot. Ársák haza jöven, első sorban a főpapi szék betöltéséről gondoskodott; összehívta a nemzetségek fejeit, pátriárkha-választásra. A szátrápák között győzött az indítvány, hogy Világosító-Szt-Gergely utódaiból választják a főpapot és így szóltak a királyhoz: „Mivel Isten uralmatat megújítja, szükséges, hogy ezen utódok közül válaszsuk a lelki vezért, a mely uralom újra alkotásával Örményország hatalma is vissza fog térni.“ Nerszesz hosszas vonakodás után elfogadja a kátholikosz székét. Következik az ünnepélyes fölavatás.

Nerszesz az örmény püspökök élén a király elé járul, ki szavazatát neki adja, erre a szátrápák is beleegyeznek megválasztásába. Midőn a főpapot — itten Nerszeszt — nemzete már megválasztá, ünnepélyes menetben kísérik az ország legfőbb méltóságai — rendesen tizen-tizenketten, — Caesareába, hol őt a „kátholikoszok kátholikosza“ főpappá avatja. Ennek megtörténte után a főpap vissza tér hazájába, mikor a király az Áriudz („oroszlán“) hegyig eléje megy. Mielőtt helyét elfoglalná, Dáronban és több helyen a martyrok sirjain hálát ad az Istennek, és segítségét kéri . . .

Ezen ünnepélyes aktusoknál is látjuk Szt-Gergely családjának elsőbbségét; mert a nem ebből származó kátholikoszt nem fogadja a király az ország határán. Maga a történetíró említi, hogy más volt az ilyen kátholikoszok helyzete a Gergely utódjaiénál. Azok a király és a szátrápák kegyének köszönnvén állásukat, nem merték a romlott erkölcsű udvart bírálni s nem lévén hatalmuk, természetes, hogy a főurak s a nép is régi vallásosságát és erkölcsi tisztaságát elveszítette (I. könyv 16. 17. fej.). Ugyane helyen (17. fej.) mondja a történetíró: „Ebben az időben országos törvény szerint tanácskoztak az örmények arról, hogy ki viselje a kátholikosz méltóságát. Mivel Szt-Gergely nemzetségéből ezt senki sem érdemelte, azért Száhák-ot, Albiánosz püspök utódját, választották.“

Látjuk, hogy a papság már szinte külön kasztot alkotott; mivel Szt-Gergely családjából senki sem lehet a kátholikosz, más papi családból választják azt. Első sorban

pedig Albiános sz püspök családjából, ki mint Verthánesz társa a Mánávásziak és Orduniak ellenséges nemzetségének legyőzésére küldetett a királytól. Ez neki nem sikerülvén, Vácshe fővezérét küldi ki a király ellenök, ki a két nemzetséget kiirtván, azok birtokait egyházi javadalmúl Albiánosz kapja. Ezt a családot Nerszesz meggyilkolása után látjuk az örmény püspöki székbén: Juszik, Száven, mánászkeri Ászpurák, mind Albánosz utódjai. A származás okozta különbséget láttuk a főpap választásánál; ezt találjuk a temetésnél is. Világosító-Szt-Gergelyt és fiát Árisztákeszt a Dáránághi kerület (canton) Thordán nevű városában temetik el. Ugyancsak itten temetik el Vertháneszt, Juszikot, szóval a Szt-Gergely családjából származó kátholikoszokat, — kivéve Nerszeszt, A más származású Pharrent és Száhákot Dáronban helyezik el örök nyugalomra.

Ha a kátholikosz méltóságát más viselte, javadalmainak egy részét mégis Gergely családja élvezte; így Juszik fiai Páp és Áthánágénesz bár lemondtak a főpapi székről, mégis Dáronban, az első keresztény templom helyén éltek (s mint a forrás mutatja: V. könyv 19. fejezet) a püspöki házban laktak és élvezték az egyházi javadalmakat. Itt érte őket — romlott életük miatt — az Isten büntető keze. Ezek után más nemzetségűek birták a papi főhatalmat, míg Ársák vissza nem állítja az örmény uralmat s Nerszeszt, Áthánágénesz fiát kátholikoszszá nem szemeli ki. Nerszesz vallásos és erkölcsös élete, minden jó tulajdona, de főleg igazmondása miatt e romlott időben és környezetben is sokat szenvedett.

Hosszú életében látja az országot sülyedni, látja a perzsa háborúk borzalmait, de látja a belső válságot is, melyet az erkölcstelen élet hozott létre. Ezen nem változtat Páp királysága sem, sőt még elmérgesíti a veszedelmet. Nerszesz, a főpap ezt sejtí s nem szünik meg a királyt és a főurakat feddeni; ezért a király, ki „telve volt démonokkal“ a haza támaszát, Nerszeszt megmérgezteti. A főpap halála után Juszikot Albiánosz utódát választják meg kátholikosznak. Páp király, ki Nerszesz megöletése miatt félt a caesareai patriarkhától, Juszikot

nem is küldi a szokászos felavatásra. A caesareai főpap ezért nagy haragra gerjedt — s mint B. F. mondja V. könyv 29. fejezetében — összehívja a püspöki conszisztoriumot s itt kimondják, hogy Örményország főpapja a király kenyerét megáldhatja ugyan, de püspököket nem szentelhet s így elveszti a kátholikosz méltóságát. Ezentúl az ország püspökeit Caesareában szentelik fel. Ezzel egyszersemind vége szakadt Gergely nemzetsége fontosságának s nagy hatalmának az örmény egyház történetében.

Az eredményeket összefoglalva világosan látjuk, hogy Gergely családjának igénye a kátholikosz méltóságára egy félig joggá alakult hagyományos szokás (traditio) volt.

Kiszely Károly.

Közintézetek Szamosújvárt.

1. Fejezet. Szegényház.

A beköltözött örmények között — mondhatni — szegény nem is volt; a kiknek vesztenivalójuk nem volt, be se jöttek: künn maradtak. . . . Sajnos azonban, hogy idővel a hazai örmény családok közül is némelyeket a sorscsapások vagyoniilag tönkre tettek. De azért ezek az elszegényedett örmények — habár nem jártak koldulni, mert az örmény a kéregetést szégyennek tartja — szükségét nem láttak: felsegítették őket a nemzetiségükhöz tartozó könyörületes lelkek, kik karácson, húsvét előtt, de máskor is — ha szükség mutatkozott — felkeresték őket otthonukban és fát, buzát, ruhát, pénzt, élelmiszert és egyebeket osztogattak közöttük. Ezeken kívül nagy mértékben gyakorolták az irgalmasság testi cselekedeteit a városunkban létezett vallásos társulatok is; Verzár Lukács derék esperes-plebánosunk pedig erre az emberszerető célra még alapítványt is tett:

„Verzár Lukács 1778-ban 406 frt 40 krból álló alapítványt tett, hogy ennek kamataiból szegények segélyeztessenek.“ (Vár. lev. 1786—411 sz.)

„Jakabffi János esperes-plebános 1788. márcz. 26-án tartott tanácsülésben jelenti, hogy előde: Verzár Lukács esperes a szamosújvári szegények számára 100 darab aranyat hagyott (... „proposuit, quod 100 aureorum summa pió legato Testamenti per Reverendissimum quondam Lucam Verzár conditi in rationem pauperorum assignato.“); azért kéri a tanácsot, hogy a Verzár István kertjét, mely a barom-piaczon van, árverés útján adja el. (Vár. lev. 1788. jkönyv 121 sz.).

És így habár „a kormány a koldulást eltiltja és elrendeli, hogy a szegények számára szegényházak állíttassanak fel“ (Vár. lev. 1785—176 sz.), nálunk — hála Istennek — nem kellett ezen humanus rendeletnek érvényt szerezni; mert e falak között koldusok nem voltak.

2. Fejezet. Karátsonyi-intézet.

... De be kell már fejezni a roppant költségbe került plebániái nagytemplom építését. Az egyetlen pénzforrás, mely oly bőven eresztett, már-már bedugult: a hívek példátlan áldozatkészsége kimerült; azért más forrás után néztek: a főkormányzók beleegyező engedélyével megszüntették a vallásos társulatok áldásos működését és ezeknek pénzalapját fordították a templom még hátralevő kiadásainak fedezésére. Apadt a templom kiadása, de nőtt a szegények száma úgy, hogy szegényházzal kellett gondoskodni. De alig mutatkozik a szükség, már is ott az isteni segítség: önkényt jelentkezett a halhatatlan nevű alapító. A megtestesült szerény jóság elmegy Korbuly Kelemenhez és elmondja nemes szándékát; azután kéri a főesperes-plebános urat, hogy terjeszsze a dolgot a városi közgyűlés elejébe, de nevét egyelőre ne hozza nyilvánosságra

Az esperes felmegy a gyűlésbe és örményül így szól:

„Tekintetes tanács és közönség! Kegyes pártfogók!

Tudva van mindenki előtt, ki a felebaráti szeretetet igazán tiszteli, hogy mennyire szükséges e tekintetes városban egy „ispátály“ létesítése, a hol a nagyon szegény és elbetegesedett egyének — összegyűjtven őket — megélhes-

senek és lelkeik üdvösségéről gondoskodhassanak. Ezt én mindég akartam és hiszem, hogy a tekintetes Tanács és közönség is akarta és akarja. A milyen nagy volt vágyakodásom ez iránt, éppen oly nagy örömmel jelentem tehát, hogy adott az isteni Gondviselés nekünk e város kebeléből egy istenfelő, könyörületes személyt, ki jól tudja azt, hogy a mit a szegényeknek ad annyi, mintha azt Krisztus Urunknak adná. Mindig eszében forgatja ezen evangéliumi szavakat: „Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot fognak nyerni.” És elhatározta, hogy irgalmasságot gyakorol, hogy méltó legyen ő is Isten irgalmasságára. Azért saját keze irását nekem adván, kötelezte magát, hogy abból, mit Isten segítségével nyert, 10.000 forintot ad egy ispatályházra, mely e városban épüljön a mi katolikus örmény nemzetünk igen szegény és beteg tagjai számára. Az ígért tízezer frtot öt év alatt — t. i. minden esztendőben 2000 frtot adván — fizeti, vagy úgy, a mint az építkezés szükségli. Önként arra is kötelezte magát, hogy ha teljesen felszerelve elkészül az ohajtott ispatály, ad még más 10.000 frtot, hogy ennek törvényes kamatjából ugyanezen ispatályban annyi szegény és beteg kapjon ételmet, a mennyire csak jut (incshchédázinê or oktená *հնչեմաստիսն ուր օգտէնա*). De azt kívánja, hogy azon ispatályban azon szegények és betegek felett, kik a meghatározott 10.000 frtnak törvényes kamatjából fognak élelmeztetni, éltében a felügyeleti jog (gondviselői jog = jus patronatus) az övé legyen; halála után az lesz a felügyelő, kit ő kijelöl; ez után a család azon tagja fogja a jus patronatust itt gyakorolni, kit a helybeli papság és a tanács arra méltónak fog találni. — Reám van bízva, hogy ezek jó szándékát a tekintetes Tanács és közönség előtt előadjam. Ha ebben az ügyben három hónap alatt mi határozat se történne, tartozom kötelező nyilatkozatát visszaadni; azért hivatalomhoz képest alázatosan kérem a tekintetes tanácsot és közönséget: tanácskozzék e felett és adjon helyet, hol az ohajtott ispatály felépíttessék. Még azt is megjegyzem, hogy a szegényeket szerető jóltevő kifogást nem fog tenni a hely ellen, mit a tekintetes tanács és közönség ispatályra adni fog. Kérve az ohajtott választ és

magamat Tekintetességtek kegyeibe ajánlva vagyok a tekintetes tanács és közönségnek Szamosújvárt 1800 január 1. alázatos szolgája: Korbuly Kelemen esperes és az Örményváros plebánosa.“ (Vár. lev. 1800. 2 sz. alatt.).

Kellemesen volt meglepetve a gyűlés.

— Mondja meg Főtisztelendőséged — kérdezte minden ajak — ki az a valóban nagy ember? Nincs-e itt közöttünk, hogy nyakába boruljunk és csókjaink özönével köszönjük meg az utódok nevében is ritka áldozatkészségét?

— Adott szavam hallgatást parancsol.

Id. Karátsonyi Emánuel.

Épül az intézet . . .

Karátsonyi Emanuel 11.000 frtot akar a város pénztárába letenni, hogy ennek 5°/_o-os kamatjából az általa alapított szegényház (Institutum Karátsonianum) lakói tartassanak el. — A város a főkormányszéktől kért engedélyt arra, hogy ezen örökös alapítvány kezelését átvehesse. (Vár. lev. 1802—1182 sz.). A főkormányszék megadja az engedélyt, de kiköti, hogy a város az intézetnek 6°/_o-os kamatot fizessen. (Vár. lev. 1803—4 sz.).

Az alapító 1803. jún. 24-én személyesen vitte fel a városi közgyűlésbe a nevére elnevezett „Karátsonyi-intézet“nek (még így is: „Szegények-háza“ — „ispatály“) ígért 11.000 frtot, melyből azonnal a gyűlés színén vett kölcsön 6°/_o-a Bogdánffy Gergely 2500, Verzár Sándor 2000, Jakabffy Tódor 2500, Duha Tódor 2000 és Bogdánffy Bogdán 2000 frtot. (Vár. lev. 1803—755 sz.).

Habár ott ült a halhatatlan nevű alapító: idősebb Karátsonyi Emánuel egy sarokban szerényen meghúzódva, de azért egyetlen egy szavával, taglejtésével, vagy arczmozdulatával sem árulta el a boldogító titkot.

A gyűlésnek egy kis része a Salamon-templom mögött akart építeni; ellenben a nagy többség azt a helyet választotta, a hol áll ma is az intézet.

Karátsonyi Emanuel az „ispátály“ megett elterülő kertet, mely a Csomák Gergelynéé, megveszi és intézetének adja. — A „dispensator“ (gondnok, felügyelő) évi fizetése 80 frt és a szakács kapott 40 frtot. Az alapító a 11.000 frtot még megpótolta 1000 frttal, hogy ennek kamatja legyen évi fizetése a „venerabilis Clerus tagjai közül rendelendő inspectornak.“ 1803-ban: tehát a megnyitás első évében, nyolcz szegény lakója volt ezen áldásos intézetnek.“

*

Itt adom kézmását, de közlök néhány sort a főkor-mányszékhez általa intézett iratból is. Ebből láthatja a szives

Emanuel Karátsonyij

olvasó magyar irályát és nemes gondolkodásmódját:

„A mi a fundatio bátorságát illeti, azt én a nemes város allodialis cassájában találom fel. Magam is kereskedő vagyok, tudom milyen koczka a kereskedés, milyen a kereskedő állapottya; ellenben egy ilyen örökös fundatio nem koczkáztathatik, hanem azt igazi bátorságba kell helyezni. 1800. ján. 2-án beadott anonym obligatiomban 20.000 frtot ajánlottam: tizet épületre és tizet intertentiora. A 10.000 épületre fordítatott. Most 1000 frtot reparatiokra, más ezer frtot ispotálybeli káplány titulusa alatt ajánlottam fel. Ha fundator nem találtatott volna, a nemes városnak kellett volna a szegények számára építeni. Az ispotály háta megett vett kert is az intézethez csatoltam; megszereztem a szükséges mátráczokat és az ágyneműt is . . . Helyettem a plebános ur által tett declaratiojában fentartott patronátusi jusson kívül egyebet nem kívánok . . . Én öreg, beteges ember vagyok: nekem nyugalom kell. Istené a dicsőség, a segedelmezés pedig gyámoltalan embertársainké.“ Szamosujvárt 1804. apr. 2. Id. Emanuel Karátsonyi.“ (Vár. lev. 1804—479 sz.).

*

A főkörmányszék egyik iratában a Karátsonyi-intézetre vonatkozólag ezeket mondja: ... „Procurare, ut salutare hocce Institutum quantocitius oblatum capere valeat initium omnique sollicitudine et accuratione ad mentem fundatoris administretur.“ E Regio M. Princ. Trans. Gubernio. Claudiopoli die 23 apr. 1804 B. Michael de Bruckenthal, Joannes Tartler. (Vár. lev. 1804—692 sz.).

A gyermektelen id. Karátsonyi Emánuel, kinek felesége Verzár Mária volt, 1806 elején halt el. Végrendeletileg hagyott misealapítványra 1600 frtot, két ányának: Karátsonyi Kristófné és Karátsonyi Karátsonynénak egyenként 500 frtot; testvérhugának szintén 500 frtot; a Karátsonyi családnak 16000 frtot, azonban ezen utóbbi összegnek 5%-os kamatját — míg él — özvegye élvezi. (Vár. lev. 1806—367 sz.).

Érdekességél fogva itt közlöm előbb végrendeletének vonatkozó részét szó szerint; azután közre adok egy magyar fordítást is, mit a város hivatalos melléklet gyanánt használt . . .

*

Ego infra scriptus sciens bene, quod debeam semel mori, et prae mentis oculis habens illud, quod Salvator noster Christus dicit, videlicet, ut semper vigiles simus, quia nescimus diem et horam praevidere, — donec adhuc samus sum, et mentis compos, libera mea voluntate testamentum condo, ut post obitum meum firmum maneat, et ultimam meam voluntatem proprio hoc meo manuscripto declaro sequenti modo etc. etc. etc.

6-to. Siquidem Deus nos non condecoraverit prolibus, quae forent nobis haeredes, et bona memoria, ea propter ego, et fidelis consors mea simul consultantes statuimus pauperes nobis haeredes, et bonam memoriam relinquere, consequenter ex nostro proprio coaquisito promisimus 10000 Rh. florenos pro aedificio, ut in hac nostra Civitate aedificetur Nosocomium pro Catholicis nostrae Nationis egentibus pauperibus et aegrotis, praeterea promisimus alios 10000 Rh. flos, ut horum 10000 Rh. florenorum legalis census sit pro victitatione in eodem Nosocomio tot pauperibus et aegrotis, pro quot suffecerit. Atque ut haec nostra firmata intentio certius in effectum deduceretur, rogavimus Rssimum D. Clementem Korbuly hujus Armenopolitanae Civitatis Archi-Diaconum, ut in hoc labore, et ab Amplissimo Magistratu, ac I. Communitate exoperetur fundum in quo desideratum hoc Nosocomium aedificetur, prout obtentus est fundus, ac etiam Nosocomium meo

sumtu aedificari coeptum, Proinde quemadmodum ante hoc meo promisso, et proprio manuscripto obligatus sum, ita etiam num firmiter volo, ut praememorati 20000 Rh. floreni ex nostro proprio coaquisito in praenotatum finem dentur. Distincte relinquo in dotem ejusdem Nosocomii 1000 Rhflnos, cujus pecuniae legalis census quotannis in necessitates Nosocomii expendatur. — etc. etc. etc.

In majus robur propria manu mea subscribens, et sigillo meo obsignans Testamentum meum confirmo. Szamos-Ujvárini 10-ma Maji 1802.

(L. S.)

Emmanuel Lucae Karátsony
haec est mea voluntas, et
ultimum statutum mp.

In fidem Copiae subscripsere Szamosujvárini 4-a Aprilis 1852.

Lucas Bárány
senator

Joachimus Gopesa
Protocollista Mglis.

A fordítás magyarul így hangzik:

Én alább irt szeretett hitvesem Máriával egyetemben, látván, hogy az Isten bennünket gyermekekkel nem örvendeztet meg, kikben emlékünk fenmaradjon, egymás közt tanácskozával, Istennek véghetetlen irgalmasságából elhatároztuk magunkat arra, hogy a mi örmény nemzetünk szegényei és betegei számára, ezen nemes városunkban egy kórházat építtessünk és alapítványt is tegyünk, melynek kamatjából, ezen kórházbéli szegények és betegek élhessenek; ugyan azért

1. Igérünk saját szerzeményünkéből a kórház épületére 10000 fr. azaz tizezer forintot, mely tizezer forintot köteles leszek öt év alatt kiadni, minden évben 2000 frtot, vagy a mint az építés körülményei fogják igényelni.

2. Elkészülvén a kórház épülete minden szükséges kellekekkel, igérünk örökös alapul 10000 frtot, az az tizezer frtot, annyi szegény és beteg számára, a mennyi azon tőke kamatjából élélhet.

3. Ennek jutalmát a Magosságbelitől óhajtjuk és kérjük. Ez életben egyedül ezen feltételt kívánjuk, hogy azon szegények felett, kik a tett 10000 frt kamatjából élélmeztetni fognak — az inspectoratus a miénk legyen, a míg élünk, halálunk után pedig azé legyen az Inspectoratus, a kit testamentaliter fognánk rendelni, és ha senkit nem neveznénk ki, azon esetben az Inspectoratust a mi Karácsony-családunkból az fogja gyakorolni, a kit a tisztelendő Clerus a Tekintetes Tanácssal együtt a családból érdemesebbnek fog találni.

Hogy tehát a mi ezen feltett és elhatározott szándékunk telyesüljen, a fenn említett igen szükséges kórház építése minél előbb megkezdessék, kérjük főtisztelendő Kelemen urat: Szamos-újvár városa plebánossát, hogy a dolgot előmozdítani ne terhel-

tessék, — mi a mit ígértünk elszánt akarattal, a mi ígéletünket teljesíteni magunkat kötelezzük, és nagyobb megerősítésül saját kezem írásával és pecsétemmel megerősitem.

Iratott Szamosujvár városában Die 18 xbris 1799.

Én Emanuel néhai Karácsony Lukácsnak fia szeretett hitvessemel Máriával együtt mp. (L. S.).

Az örmény nyelven írott creditből fordította Szamosujvárt Dec. 7. 1856.

Gopcsa
Tan. iktató.

*

Mártonfi Kristóf esperes-plebánosnak 1822-ben történt halála után Bárány István káplán volt a kórház gondnoka; de az 1826. decz. 20-án tartott városi közgyűlés a kormányzéknek ján. 10-ről, 1823—5569 sz. rendelete értelmében — Deák Mihályt erősítette meg a gondnoki állásban.

Rátz János 1000 frttal gyarapítja az ispatály tőkét. (Vár. lev. 1808—417 sz.).

A Karátsonyi Emánuel által alapított „senodochium“-ra (= Institutum Karátsonyiánum) legált 11.000 frtból lett deválvált bankóban 6640 frt. (Vár. lev. 1813—856 szám).

Az „ispatály“ pénze, mely a senatoroknál volt, — begyűlt; a töke tesz a devaluatio után 5698 frt 43 krt, a kamat 268 frt 18 kr., összesen tehát 5966 frt 61 kr. (Vár. lev. 1813—1656 sz. A 6640 magyar frt = 5698 Rh. frt és 48 krt).

„Mivel a kormányzék rendelete szerint az „ispatály“ pénzeiért a tanács felelős; azért annak 6448 frt 13 krnyi tökepénzét a senatorok vették ki kamatra. (Vár. lev. 1818 év).

„A helybeli ispatály számára Verzár Mária, az alapító Karátsonyi Emánuel felesége 7600 frtot hagyott.“ (Vár. lev. 1818—1354 sz.).

Karátsonyi Emánuelné Verzár Mária a kolozsvári convictusnak és az idevaló ispatálynak 7600 frtot hagyott. (Vár. lev. 1819—1865 sz.).

*

Korbuly Kristóf szamosújvári születésű, de erzsébetvárosi latin szertartású plebános végrendeletében ezeket mondja:

„3. A szamosújvári ispatálynak 500 frtot és az apáczáknak 300 frtot hagyok; remélvén, hogy mind a kettő lelkemért fog imádkoztatni. Akarom, hogy ezen 800 frt küldessék a szamosújvári mélt. plebános ur kezébe, hogy ezen pénz elocáltassék a nemes városnál.

14. Küldessék Szamosújvárra méltóságos Kelemen úr (Korbuly Kelemen volt ekkor a plebános) kezébe 500 frt, hogy tisztelendő Simon urral (Korbuly Simon pap) egyetértve oszszák fel szegény atyámfiak között. Hagyom ő uraságok bölcseségére, hogy annyit adjanak kinek-kinek, mennyit gondolnak.“ (Vár. lev. 1818—2321 sz. A bekezdések elején előforduló számok [3, 14] a végrendelet különböző pontjait jelölő számok).

Simay Márton hagyott az ispatálynak 1000 frtot; Karátsonyi Emanuelné pedig 38000-et, melyből 19000 a pesti magistratusnak adatott ki kölcsön.

7. „Ezen institutum főbb fundatorai u. m. Karátsonyi Emánuel által 1802-ben és annak özvegye Verzár Mária által későbbben írt testamentumok egybevetéséből világosságra jövé az, hogy jóllehet az írt testansok által tett fundatiók különféle természetűek, egyik ugyanis a Karátsonyi Emanuel által a betegek számára, a másik pedig az ő özvegye által a szegény árvák számára legáltattak, mindazonáltal azok most is együtt tractáltatnak a nélkül, hogy az árvák számára legált fundus, a betegek számára legált fundustól külön választatott volna; erre nézve meghagyatik Kegyelmeteknek, hogy ezen két különböző fundatiókat, a testansok akaratjok szrint külön traktáltassék és ennek utána a betegek számára legált capitalisok intereseit csupán a betegek felsegélésére, az árvák számára határozott capitalisok interesei csupán az árvák szükségeinek kipótlására fordíttassanak. E Regio M. Prin. Trans. Gubernio. Claudiopoli 10 jan. 1820.“ (Vár. lev. 1820—312 sz.).

A xenodochium curatora Deák Mihály perceptor és az „institutum pauperum“ gondnoka 1828-ban Gajzágó Ferencz senator.

*

3. Fejezet. Az erdélyi országgyűlés.

„Az Ispotályok felállítása dolgában rendelt Deputatio által jelentetik: Hogy minekutánna az egész Hazában az Ispotályokra intézett Fundusok Laistromai a Jurisdictionoktól bekérettenek volna, azokból úgy találta azon Deputatio, hogy az előregedett szegények tartására imitt-amott az Országban többnyire tsekély Fundatiok tétettek, de talám azért, hogy az Orvosi tudomány ezen Fundatiok tételekor ez Hazában még annyira kiterjedve nem volt, és az orvosok száma is kevesebb volt. Betegek gyógyítására tétetett Fundatiot nem talált egyebütt, hanem tsak Kolosvárat és Szamos-Ujváron. (Erdélyi országgyűlési jegyzőkönyv 516 lap).

Szamos-Ujváron felállítandó Ispotály iránt még az helybeli Magistratustól vár a Deputatio bővebb tudositást.“ (Száznegyvenedik ülés. 1811. máj. 13. 517 lap).

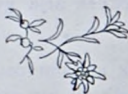
*

Kétszázötödik ülés. 1811. szept. 9. „Másodszor. Az Ispotályok felállítása tárgyában rendelt Biztosság azt mondja, hogy van az országban 150.000 telek, és ha minden egyes telekre 50 krt rovatalt tesz az ország, bejön 125.000 Rforint.“

„A lett volna ugyan a Biztosságnak kedve és akarata, hogy az Orzágnak több helyein állittassanak fel Ispotályok, de mivel a Nemess Megyéktől feljött Tudositások szerint eddigelé Fundusok erre nem találatnak, a fennirt Summát pedig sokfelé osztani nem lehet, különben seholt is ezzel a célnek megfelelő Ispotály fel nem álhat, oda kéntelen vélekedésit határozni, hogy azon 125.000 forint négyfelé hasittassék: úgymint Kolosvárra, M.-Vásárhelyre, Enyedre és Szamos-Ujvárra, még pedig úgy, hogy Kolosvárra és Maros-Vásárhelyre külön-külön 40.000 frt,

Enyedre és Szamos-Ujvárra külön-külön 22.500 Rf szavazzassék az alább teendő megjegyzés szerint:

Azért gondolta pedig ezen négy helyen, mivel ezeken már ilyen Fundusok találatnak, úgy hogy ezen hozzáadás és több Jótévknek segedelme mellett ezen helyeken az Ispotályok dolga, megindulhat; ugyanis a Kolozsvári Ispotály fundusa tudódik, M.-Vásárhelyt már a Jóltevők adományából telek, ház van és Fundus is van néhány ezer frt, Enyeden a néhai Báróczi Fundatiója, Szamosujvárt a Karátson Emanuel által ezen célra hagyott ház és ottan is több ezer forint Capitalis . . . Azon megjegyzéssel gondolja a biztosság ezen felosztást, hogy most ugyan késedelem nélkül a 125000 forint felszedetvén, tsak kétfelé, ugymint Kolosvárra és M.-Vásárhelyre osztassék fel, úgy mindazonáltal, hogy ha Enyedre és Szamos-Ujvárra több Jóltevők is találatnak és a Fundus annyira nevededik, hogy ezen segedelem mellett a dologhoz nyulni lehessen, akkor a Kolosvári Ispotály Szamos-Ujvárnak, a M.-Vásárhelyi pedig Enyednek a 22.500 forintját fizesse meg, vagy ha az országnak akkor más Fundusa marad, addig Ország Gyűlése lévén, abból fizesse meg.“

Kisebb közlemények.

Az angol-bur háború legujabb fordulatairól elmélkedvén az „Ellenzék,” megjegyzi, hogy ezen háborúba „szégyenszemre nem szólt bele a kérkedő európai civilizáziczió. Hagyott egy kis népet magára, hadd gázoljon testén keresztül a kapzsi haszonlesés. Nem tiltakozott százezer és százezer ember oktalan legyilkolása ellen senki . . .” S a szerencsétlen, honvesztett burok valóban megérdemlik, hogy tisztelt laptársunk őket pártfogásába vegye. De viszont mi sehogy sem emlékszünk arra, hogy az utóbbi évek alatt, a török „testvérek” által ugyancsak oktalanul legyilkolt háromszázezer örménynek sirja fölött, az „Ellenzék” ily meghatóan tiltakozott volna!

Az új romániai kormány tagjai sorában egy örmény nemzetiségű miniszter is van, a ki abban a földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi tárczát vállalta el. Románia ezen új minisztere (Mészir) különben nem egyedüli a szomszéd állam számottevő, örmény politikusai között, a kiknek személyében a román nemzet és királyának együttes bizodalma központosúlt. Van ott ilyen több is a parlament tagjai között, a kik örmény érzületük épentartása mellett, az országnak, — mely második hazájuk lett, — hü, hasznos és feltétlenül megbízható államférfiaivá lettek.

Irodalom és művészet.

A Szentföld legendája. A magyar katolikus egyházi költők csarnokában előkelő helyet foglal el, a mult század derekán élt s vallás-költészeti irodalmunk nagy kárára oly korán elhalt **Mindszenti Gedeon**; ki 1829-ben a gömörmezei Jolsván született, s egy sok oldalú egyházi és irodalmi életpálya után, keresztényhez és paphoz egyaránt méltó előkészülettel, — 1877-ben, alig 48 éves korában, s így aránylag még fiatalon, — nemes és jóságos lelkét vissza adta Teremtőjének. Három kötetben megjelent költeményeinek egyik legkedvesebb gyöngyét képezi az alábbi megható és mély érzelmű legenda, — az Üdvözítő életéből:

Sietve jő az ifjú Jézus
A távol' pálmafák közül;
Most vette észre, hogy az égen
Sötét felhőknek árja gyül.

Uton lépék az ismerősök,
S körülfogák Őt egy-nyomon;
Mivel szerették mondhatatlan'
Mind, — a ki nem is volt rokon.

S szólnak Hozzá: „Oh, Judeának
Legjobb, s legszebbik gyermeke, —
Miért van, hogy Te soh' sem mosolygasz,
Milyen bánattal vagy tele.“

„Naponkint látunk andalogni
Az erdön és e szép mezőn,
Hol a szegény fűszál is örvend...
S ajkadra egy mosoly se' jön!“

Nem szólt a halvány arcú Jézus,
Szeliden, búsan, hallgatott;
Nem szólt, csak ég felé vetett egy
Mindenható pillantatot . . .

S kettérepedt a barna felleg,
És szétmúlt a napsugár,
Nyugatról el — Kelet' honáig
Szebb fényben ég a láthatár.

Ezer színt játsznak a virágok;
Megzendül a madár-torok . . .
— És észre sem vevé a jó nép:
Hogy most az Isten mosolyog!

Kitüntetett festő. A tavali a párizsi „Académie Julian“ nevű szépművészeti akadémia első díját az örmény Therlemezián festő nyerte. Az idén ugyanez az akadémia újra pályázatot hirdetett; sokan pályáztak: a tárgy nagyon nehéz volt . . . És a bírálók a benyújtott verseny-festmények közül csak egyet találtak nemcsak elfogadhatónak, hanem dicséretre méltónak is (première mention) . . . és ez a festmény szintén a tehetséges Therlemeziáné . . .

Közgazdasági élet.

Magyar áruk Bulgáriában. A szófiai osztrák és magyar fő-konzulatus jelentése szerint, a belföldi sörön kívül, Bulgáriában majdnem kizárólag a magyar (kőbányai) sör képezi a kereslet tárgyát. A bajor sör azért nem kerestetik, mert — úgy látszik — igen drágának találják. A sörön kívül, egész c z e m e n t - s z ü k s é g - l e t e a bolgárok hazájának, Magyarországról (Beocsin-ből) fedeztetett; mivel épp e magyarhoni gyár tette a legversenyképesebb ajánlatot.

Szarvasmarha-kivitel Romániából. A romániai marha-kivitel fellendítése érdekében a román kir. földművelésügyi miniszterium (melynek élén jelenleg az örmény Mészir földm.-ipar-és kereskedelemügyi miniszter áll) már régebbi idő óta tesz nagyobb szabású kísérleteket. A román kir. kormány most is egy londoni c z é g g e l alkudozik, a mely késznek nyilatkozott levágott marhákat nagyobb mennyiségekben Angliába és az angol gyarmatokba szállítani. E czég megbízásából több mérnök is érkezik Bukarestbe, kik a szükséges vágóhidak és a létesítendő konzerv-gyárak terveit fogják kidolgozni.

Mi ujság az örmény világban?

Ormánian pátriárkha kitüntetése. A perzsa Sáh a nemegyesült örmények konstantinápolyi pátriárkhájának az „oroszlán-nap”-rend első osztályát küldötte; miért Persiának konstantinápolyi követe Máhmud chán személyesen ment el a pátriárkhához és a Sáh szívélyes üdvözlete mellett átadta a szép kitüntetés jelvényét. A pátriárkha még az nap elment a perzsa nagykövetség épületébe és megköszönte a Sáhnak iránta tanúsított rokonszenvét...

Question Arménienne (Örmény kérdés) czím alatt Málumeán Ch. nevű örmény a Genf-ben megjelenő „Le Genevois” napi lapban igen érdekes vezércikk-sorozatot indított meg... Svájc azon ország, hol az örmények az „örmény mészárlás” ideje alatt rokonszenves barátokra találtak, hol a menekülteknek nemcsak menedéket és munkát adtak, hanem az Örményországban maradt árvák számára anyagi segílyt küldöttek... Azért igen okos gondolat volt Málumeántól, hogy egy ilyen ország nagyon olvasott lapjában írjon az örmény kérdéstről és adjon tájékozást az örmények jelen állapotáról. Az olvasó közönség kapkodja a lapot, mert tudja, hogy ezt a fölötte érdekes cikksorozatot örmény írja, ki jobban ismeri nemzetének jelen állapotát, szükségéit, mint az idegen és tudja, hogy miként kell azokat az idegenekkel közölni. Málumeán czime: 17, Boulevard Jamez-Fazi, Geneve (Suisse).

Örmény ünnep Londonban. Azok az örmények, kik Angolország fővárosában laktak, január 19-én összegyűltek a „Mall Hall”-ban, hogy megüljék az örmény karácsont. Ezen az ünnepélyen, mely négy egész órát tartott, az egyházi szónok tisztjét Thumáján atya teljesítette. Azért hívták messziről erre az alkalomra Thumánjánt, mert nemcsak jó örmény és szónok, hanem a török kormány hagyományos üldözéseit, fogásait is alig ismeri valaki nálanál jobban. A szónok lelkes, ékes szavakkal előbb a karácson jelentőségéről szólott, ezután intette az örményeket, hogy vigyázzanak arra, nehogy idegen rábeszélések megcsalják őket. „Ne felejtkezsetek meg — így szólott végre hallgatóihoz — hazátokról, jussanak eszetekbe mindig a honn maradottak; és reménykedjete, hogy az igazság Istene egykor az örményeknek is igazságot fog szolgáltatni.”

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora” könyvnyomdája.

A király Ő Felsége azon legfelsőbb kéziratában, mit Széll Kálmán miniszterelnökhöz intézett, ezeket mondja: Azon férfúró! is megemlékezzék, kinek a magyar kormánybiztosság élen kifejtett igen hasznos működése sokban hozzájárult az örvendetes sikerek elérhetéséhez. megbízom Önt, hogy az érdekelteket ezen elhatározásomról értesítse . . .

Elismerés és adományozás. A Király Ő Felsége a mult évi párizsi nemzetközi kiállítás körül szerzett érdemek méltánylásul báró Dani el Ernő belső titkos tanácsosnak elismerését nyilvánította; — Mály Sándor pénzügyminiszteri osztálytanácsosnak pedig a Ferencz Jozsef-rend lovagkeresztjét adományozta.

Lukács Beláné köszönete. Özvegy Lukács Beláné a következő levelet írta Thék Endréhez: A párisi kiállításon részt vett magyar kiállítók nevében Nagyságodnak és Gelléri Mór úrnak ez évi ján. hó 10-én felejthetlen férjem megrendítő halála alkalmából hozzám intézett részvétiratot a legmélyebb meghatottsággal olvastam. Évtizedekre terjedő, önfeláldozó munkásságának utolsó színtere a párisi kiállítás volt. Ebben a hazafias tevékenységben tört meg életereje a dicsőültnek; innen úgyszólván, majdnem közvetlenül ragadta őt magával tragikus végzete, hogy mérhetetlen örök gyászba borítsa elárvult családját! — Életemnek e nagy megpróbáltatásában nagyon sokan osztoztak szíves részvétikkel. Alig hiszem azonban, hogy volna ezek között a részvétel mélyebb forrása, mint a párisi kiállításon résztvett magyar kiállítóké, kik élükön Nagyságoddal, a hű munkatárssal, közvetlen tanúi voltak annak a tragédiával végződött nemes élet utolsó tevékenységének. — Nagyon forrón köszönöm a megható szavakkal nyilvánított részvétet és kérem Nagyságodat, szíveskedjék ezt a párisi kiállításon résztvett magyar kiállítókkal is tudatni.

Zalatna kisközség emlékoszloppal kívánja megörökíteni a volt kereskedelmi miniszter és kormánybiztos emlékét. E czélból a kasszinó-kör élen dr. Szontagh Adolf főorvossal szoborbizottságot alakított és lelkes-hangú felhívást bocsátott közzé, adakozásra szólítva fel a magyar közönséget. Adományok Zalatnára Molnár Károly m. kir. főerdészhez, a szoboralap pénztárnokához küldendők.

Tamási Tamás. Kolozsvár egész közönségét — mondja az „Ellenzék“ — fájdalmasan érintette az a — febr. 27-én elterjedt — hír, hogy Tamási Tamás, ez a széles körben ismert és tisztelt kereskedő hirtelen meghalt. Pár napig tartó gyöngélkedés után érte a katasztrófa. Rohamos szívszélhűdés vetett véget munkás és közhasznú életének. Az elhunyt hetven évet élt. 1859-ben nyitotta meg az üzletét, mely egyike Kolozsvár legrégebb és legnépszerűbb kereskedéseinek. Ő maga egyik legderékabb és legtiszteltebb tagja volt a kolozsvári kereskedői osztálynak. Kitünő modoraért, szolgáltat-készségeért és becsületességeért mindenki szerette és becsülte a derék öreget, a ki még annak a régi derék kereskedői gárdának volt a tagja, mely a magyar kereskedelmet éppen a legnehezebb viszonyok között terelte át a fejlődés útjára. Az elhunytnak a Belkőzép-utca sarkán levő virágzó üzlete régi idő óta egyike volt a legkeresettebbeknek . . .

— Nemzeti ünnepet ült a — város márcz. 15-én. Az épületeken háromszínű lobogó lengett. — A polgári leány-iskola délelőtt 11 óraker tartotta meg ünnepélyét a városi vígadó nagyeremében. Itt nagy elismeréssel kell szólnom Bányay Gracziána tanítónő szép, eszmegazdag beszédéről; sikerülten szavaltak: Nagy Ibolyka és Boné Anna. — Délután az „Iparos-Egylet” tartott saját helyiségeiben ünnepélyt. Ének-, felolvasás- és szavalat-számok mind sikerültek. A város által rendezett ünnepélyben részt vett — mondhatni — az egész város. A változatos műsor számai közül különösen kiemelem Bányai Gracziána gyönyörű szavalatát, Mihelics Károly tanár szép beszédét és Máthé Gyula sikerült szavalatát. — Gynnasiumunk önképzőköre tizenegyedik rendes gyűlésével kapcsolatosan 1901. márcz. 16-án délután tartott ünnepélyt, melynek műsora következő: 1. A mult gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése. 2. „Nemzeti dal” Petőfi Sándortól, szavalta Hideg János V. oszt. tanuló. 3. Emlékbeszéd 1848. márcz. 15. ötvenharmadik évfordulója alkalmából, tartotta: Neamtiu E. VIII. oszt. tanuló. Csinos dolgozat. 4. „Márczius” költemény Józsa Jánostól, szavalta Klein Miksa VII. oszt. tanuló. Tehetséges tanártársunk szép költeményeit már ismeri lapunkból az olvasó közönség, azért csak azt mondom, hogy ezen jól elszavalt költemény hatása alatt percekig tartott éljenzéssel és tapssal jutalmazta meg a hálás ifjúság szeretett tanárának szívességét, mely a jelen alkalomra írta ezt a nem közönséges — költeményt. 5. Alkalmi felolvasás, tartotta Rác Győző VIII. oszt. tanuló. Dicsérettel teszek említést ezen munkátról. 6. Még Boné Zoltán szép szavalatáról emlékszem meg, ki Szász Károlynak „Hogy el fog veszni a magyar” című költeményét — szavalta el hatásosan... És hogy iskolánk önképzőköre ilyen meglepő eredményt tud felmutatni, az a kör tevékeny, fáradhatlan elnökeinek: a derék Feczko János tanárnak érdeme első sorban, ki nem kimél időt, fáradságot, hanem egyedül csak arra tekint, hogy a kör munkássága sikeres legyen. Ezen szép sikerről szólott az elismerés meleg hangján lelkes, fáradhatlan igazgatónk is, ki az ünnepély végén atyai jól eső szavakkal további munkásságra buzdította a szorgalmas ifjúságot!

— A Salamon-templom restaurálása az idén — ha Isten is úgy akarja — teljesen elkészül. Húsvét után hozzá kezdenek a templom belsejének műfestéséhez, azután a toronynak visszaadják a régi stilszerű alakját. Nyárára remélhetőleg készen lesz az egész. A befejező munkálat költségeinek fedezéséhez hétszáz forint járult hozzá néhai Papp Tivadar örmény szert. áldozár, kiről lapunkban nemsokára szólni is fogunk...

— Cheul-testvérek szép, nagy, új házat építenek az Alsó-Viz utcában. A vállalkozó Zotti, ki a tavali a Pap-testvérek nagy csinnal épült házának munkavezetője volt. Az összegyűjtött anyagból következtetve, az új ház nem lesz kis-szerű. Már hozzá is kezdettek a munkához. Ugy látszik, hogy az idén még több helyütt fognak építeni...

— Nyilvános számadás. XIX. A Szamosújvárt felállítandó Verzereskul (Verzár) püspök-szobor javára újabban adakoztak: Szamosújvári Iparos-egylet 20 kor., Nagy bányáról: városi takarékpénztár 5 kor. Összesen: 25 kor. Egyben tisztelettel kérjük mindazokat, kiknél gyűjtő-iv van, hogy azt küldjék be; a kik pedig nagyobb összeget irtak alá és azt még be nem fizették, sziveskedjenek aztmielőbb befizetni. Szamosújvárt, 1901. márcz. 21. Esztergár Gergely áll. főgymn. tanár, szobor-bizottsági pénztáros.